

Володимир Янчишин,
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Віра Поліщук,**
*доктор педагогічних наук, професор
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗВО

У сучасних умовах проходить перосмислення розуміння суті і технологій формування професійної компетентності фахівців практично усіх сфер життєдіяльності суспільства, що зумовлено новим підходом до розуміння ролі і місії освіти, виникненням нових видів і сфер життєдіяльності сучасного суспільства, нових професій і переосмисленням цільового призначення класичних у контексті викликів сучасного світу.

У сучасних умовах цілком очевидним стає факт, що цивілізоване і безпечне існування світової спільноти у значній мірі залежить від здатності до безконфліктної взаємодії представників різних культур, стану толерантних, безконфліктних, ділових, професійних і культурних взаємовідносин між ними. Рівень реалізації означених взаємодій і взаємовідносин і зумовлюється багатьма чинниками, в тому числі і рівнем міжкультурної компетентності фахівців, які зреалізують і забезпечують ці відносини і взаємодії на різних рівнях.

Актуальність теоретичного осмислення практичного вирішення проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх юристів значною мірою зумовлена суперечностями, які мають місце в умовах сьогодення в Україні:

– між стрімкими темпами й масштабами глобалізаційних та міграційних процесів, що ставлять нові виклики перед фахівцями юридичної сфери щодо необхідності здійснення професійної діяльності у міжкультурному середовищі і недостатнім рівнем їх готовності до такої діяльності;

– між замовленням суспільства щодо кваліфікованих фахівців юридичної сфери з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності та недостатньо гнучкою реакцією системи вищої професійної освіти на задоволення цієї потреби;

– між потребою самих юристів у сформованості міжкультурної компетентності, як важливої складової їх професійної компетентності та недостатньою готовністю

зкладів вищої освіти для забезпечення системного підходу до задоволення даного запиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження ми опиралися на наукові розвідки дослідників щодо тратування суті міжкультурної компетентності (Н. Бідюк [2] О. Пришляк [3]; Є. Хачатрян [9] її структурних компонентів (О. Байбакова [1], Н. Самойленко [6], А.Токарева [7]); підходів і технологій її формування (О. Пришляк [3], Н. Рабецька [4]) та інших. Особливості професійної підготовки майбутніх правознавців у процесі іншомовної підготовки знайшли відображення у роботах О. Рембач [5].

На основі аналізу опрацьованих джерел нами з'ясовано, що в сучасних наукових студіях дослідники проявляють різноманітні підходи до розуміння і трактування суті міжкультурної компетентності. Зокрема, міжкультурну компетентність тратують як: (1) ідеологію, що забезпечує мирне співіснування людей в міжкультурному суспільстві (О. Пришляк [8], Н. Рабецька [9]); (2) як ідентичність, що інтегрує знання і моделі поведінки, які визначають і забезпечують засадничі положення мирного співіснування й культурного плюралізму у динамічно мінливому мультикультурному світі (О. Байбакова [1], Н. Бідюк [3], Н. Самойленко [7]). Більшість дослідників поділяють думку, що міжкультурну компетентність доцільно розглядати як важливу компетентність кожної людини і кожного фахівця ХХІ століття та необхідну передумову їх успішної інтеграції у світовий мультикультурний простір і важливий фактор зниження негативних впливів інтеграційних, міграційних і глобалізаційних процесів та умову ефективної життєдіяльності й виконання професійних завдань і функцій у міжкультурному середовищі.

Проаналізувавши різні підходи щодо розуміння суті поняття «міжкультурна компетентність», ми дійшли узагальнення, що міжкультурну компетентність майбутніх фахівців юридичної сфери доцільно розуміти як сформований у процесі їх професійної підготовки соціально-психологічний феномен, що дозволить їм успішно виконувати професійні функції і завдання у міжкультурному соціальному середовищі з можливістю проявляти і обстоювати власну точку зору на цінності та толерантно ставитися до світобачення, ціннісних орієнтацій, способу життя, характеру спілкування і поведінки представників інших націй, культур і народностей.

Отже, міжкультурну компетентність фахівців юридичної сфери ми трактуємо як складне багатоконпонентне соціально-психологічне новоутворення, яке суттєво впливає на життєдіяльність, результативність їх міжособистісних відносин і взаємодій з клієнтами в процесі виконання професійних функцій і завдань у міжкультурному середовищі та проявляється в умінні обирати оптимальні технології професійної діяльності і взаємодії з урахуванням соціокультурного контексту клієнтів і членів міжкультурної професійної команди.

На підставі аналізу наукових напрацювань нами здійснено спробу визначити суть міжкультурної освіти майбутніх фахівців юридичної сфери як процесу організованого і цілеспрямованого формування їх особистості через вплив на світогляд, що ґрунтується на усвідомленні ціннісної єдності світових культур, визнанні їх різноманітності і формування міжкультурної компетентності, що базується на визнанні, сприйманні духовно-культурних здобутків і особливостей інших культур і народів як особистісно значущих. У практичному контексті метою міжкультурної освіти є формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців юридичної сфери як необхідної передумови і важливої складової їх самореалізації, успішної професійної діяльності і професійного зростання у міжкультурному середовищі.

Для осмислення теоретичних підходів і розробки технології формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців юридичної сфери важливо уяснити основні структурні компоненти їх міжкультурної компетентності. Базуючись на аналізі наукових досліджень (Н. Бідюк [2], А. Токарева [7], О. Пришляк [3] та ін.) вважаємо, що провідними компонентами доцільно вважати: мотиваційний, що характеризується позитивним ставленням здобувача освіти до майбутньої професійної діяльності та умотивованістю його до формування міжкультурної компетентності; когнітивний, що визначається сукупність інтегральних, загальних, фахових компетентностей і програмних результатів навчання, необхідних для успішної реалізації професійних функцій і завдань у міжкультурному середовищі; *діяльнісний*, що відображає професійні вміння й навички, необхідні майбутньому фахівцю для успішної професійної діяльності, професійної комунікації і професійного зростання в міжкультурному середовищі; комунікативний, що характеризується знаннями і вміннями комунікувати у процесі професійної діяльності та сформованістю і розвиненістю комунікативних умінь і навичок; конативний, що характеризується рівнем сформованості професійно зумовлених особистісних якостей.

Закономірно, що формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців юридичної сфери здійснюється у ЗВО за освітніми програмами підготовки бакалаврів і магістрів у різних видах освітньої діяльності: навчальній (через засвоєння передбачених освітніми програмами навчальних дисциплін, вивчення за вибором курсів/ факультативів міжкультурного характеру, спрямованих як на засвоєння професійно орієнтованих знань, так і на формування навичок, необхідних для ефективною міжкультурною взаємодією та професійною діяльністю в міжкультурному середовищі; науково-дослідній – через залучення до роботи в науково-дослідницьких центрах, наукових гуртках, студіях, до підготовки наукових, курсових, кваліфікаційних робіт, індивідуально-дослідних завдань, розробки проектів, в яких присутня міжкультурна проблематика; практичній, яка передбачає реалізацію та координацію дій, спрямованих на формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців юридичної сфери у процесі системної практичної підготовки; міжкультурною

позанавчальній комунікації, академічної мобільності; у самоосвітній, волонтерській діяльності, спрямованих на формування цінностей міжкультурного характеру, професійно зумовлених особистісних якостей, прагнення до саморозвитку й формування установок, важливих для професійної діяльності у міжкультурному середовищі.

Вважаємо за доцільне наголосити, що професійна підготовка майбутніх фахівців юридичної сфери у ЗВО члече собою складну систему, яка зазнає і потребує постійного оновлення і модернізації. У процесі осмислення основних підходів і способів удосконалення системи професійної підготовки фахівців юридичної сфери у ЗВО мають враховуватися не лише суто фахові (стандарти професійної підготовки, стандарти професійної діяльності, розширення сфер і спрямувань професійної діяльності фахівців, упровадження інноваційних технологій у процес їх професійної діяльності), але й зростання потреб і вимог клієнтів та споживачів юридичних послуг) та культурологічні чинники (посилення міжкультурної взаємодії, ймовірність життєдіяльності, здійснення професійної діяльності чи професійного зростання у міжкультурному середовищі та праці у міжкультурній команді).

Список використаних джерел:

1. Байбакова О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи у вищих навчальних закладах США: дис. ... канд. пед. наук. Ужгород, 2017.
2. Бідюк Н.М. Формування іншомовної професійної компетентності у студентів-іноземців в університетах Канади / Н. Бідюк // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. Педагогіката психологія: зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. ЮріяФедьковича. Чернівці, 2012. Вип. 617. С. 3–8.2.
3. Пришляк О. Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст: монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 552 с.
4. Рабецька Н. Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери у професійній підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.0004/ ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2018. 20 с.
5. Рембач О. О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх правознавців у процесі іншомовної підготовки. *Університетські наукові записки*. ХНУ, 2017. №63. С. 387-400.
6. Самойленко Н. Б. Теоретичні та методичні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах; автореф. дис. ... д-ра пед. наук: НАПН України. Інститут вищої освіти. Київ, 2014. 40 сРембач О. О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх правознавців у процесі іншомовної підготовки.

Університетські наукові записки. Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2017. № 63. С. 387-400.

7. Токарева А. В. Формування міжкультурної компетентності у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2013. 20 с.

8. Халемендик Ю. Е. Розвиток міжкультурної професійної компетентності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи в умовах неформальної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького. Мелітополь, 2017. 20 с.

9. Хачатрян Є. Л. Формування міжкультурної дискурсивної компетентності майбутніх фахівців з економіки в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця. Харків, 2010. 210 с.